

Vanha Viena muistelee (8)

Kuvia Niskajärven Lesosten elämästä ja elämänvaiheista

Kirjoitukseni perustuu vuonna 1980 äänittämiini nauhoihin, joilla mummoni Ida Lesonen kertoo elämästään Vienan-Karjalassa, myöhempiin tarkennuksiin, joita ei ole nauhoitettu sekä kirjallisuudesta saatuihin asiatietoihin.

Ida, karjalaisittain Iro, Lesonen syntyi Vuokinsalmen kylässä 2.5.1891 Mikittä Poutasen eli Bogdanofin ja Larin Onussan nuorimpana tyttärenä. Hän kuoli 16.4.1986 lähes 95-vuotiaana.

Iro Lesonen

Mikitän talo sijaitsi Vuokinsalmen kylässä Iivonniemellä, jota myöhemmin kutsuttiin Mikitän pojan mukaan Markeniemeksi, vähän erillään muista kylän taloista, lähimpänä Suomen rajaa. Talo oli Vuokinsalmen kylän ensimmäinen punamullalla sivelty talo, ja se erottui selvästi Hietajärven vastarannalle, Huovisten asuinsijoille.

Mikittä Poutanen lienee syntynyt noin vuonna 1828, päätellen siitä, että hän kuoli yli 80-vuotiaana Iron ollessa 17—18-vuotias. Mikittä oli Onussan kanssa naimisiin mennessään leski, ja hänellä oli kaksi poikaa edellisestä avioliitosta, Simana (tai Timana) ja Petri. Simana kuoli Vienan Kemiin sotaväessä ollessaan. Petri oli naimisissa Akonlahden Nakrisahossa; hän hukkuu kalastusmatkalla.

Mikittä kulki kaupalla Suomessa, mutta enemmän kuitenkin Inkerin puolella. Hän liikkui hevosella. Eräällä matkallaan hän joutui maantiellä rosvojen hyökkäyksen kohteeksi. Hän pääsi pakoon — hauleja täynnä — ja selvisi pelkällä säikähdyksellä. Onussa, hänen vaimonsa, säikähti sen sijaan niin tapauksen kuultuaan, että kaatui tajuttomana maahan ja kärsi siitä lähtien kaatumataudista. ”Mikitän akkakin kun oli niin kehnona, ettei päässyt ei selältään lekahtamaan, mäne tiijä mi hänellä oli, niin että kahden hengen piti saunaan kantaa, lupasi: kun päästänet minut tästä, ni puksut ta pajjan annan palkastas. Miina saunassa kylvetti ja kohta akka asteli jalakaisin pirttiin.” (Virtaranta, Polku sammui, s. 96, Samuli Paulaharjun kertomus Miina Huovisesta).

Onussa oli 15 vuotta nuorempi miestään. Hän oli Arttameisen Larin ja Jehron Tatjanan tytär Akonlahden Tetriniemestä. Hänen sisariaan olivat Hoto Nykänen ja Sappoväärän Rokka-Hilipän Akonlahden ensimmäiseksi opettajaksi mainittu, Ieva, joka vei Huovisvaarasta Annin, ja Larin Jyrki, josta kirjassa Akonlahden arkea ja juhlaa on muutama maininta.

Arttameisen Larilla oletetaan olleen myös pari tyttärtä Paateneessa. Näistä mahdollisista tädeistään mummoni ei tiennyt mitään, mutta yhteyksiä Paateneeseen perheellä oli. Mummon vanhin veli Ortjo oli siellä työssä ja eno Stahvei kävi siellä koulua.

Mummoni oli hyvin selvillä äitinsä Onussan sukujuurista, mutta isästään hän ei osannut kertoa paljonkaan. Hän sanoi kuitenkin, että Huovisen Miinaa nimitettiin heillä serkuksi ja ”Saavisessa oli, en tiedä, kummanko oli äidin vai isän setä, tais olla isän puolesta, ukkolaksi sanottiin sitä Saavisen taloa, vanhaa mummoa teätingäksi. Sukulaisie oli. Onterein tyttö oli Saavisen Oleksekin kanssa naimisissa...” Saavisessa kastettiin myös isäni Aleksin vuonna 1921, kun pappia ei muuten ollut saatavilla. (Saavisen taloa kutsuttiin vävyn mukaan Saaviseksi; Ontrei oli Huovisia.)

Näistä tiedonsiruista on muodostunut minulle ongelma, jota en ole pystynyt ratkaisemaan. Huovisten sukutiedot eivät mainitse Mikittää eikä Mikitän lempi- tai pikemminkin haukumanimi ”Kuupporin Mikittä” tunnu sanovan kenellekään mitään. Mikittää nimitettiin myös Iivoni Mikitäksi.

Mikitän ja Onussan lasten ikäerot olivat suuria. Vanhin oli Ortjo, joka meni naimisiin vuokkiniemeläisen Lupajoukenien kanssa, kulki aikansa Venäjällä päin, asettui sitten kotitalon kulmille pieneen pahaiseen mökkiin ja rakensi myöhemmin talon Heinäjärven rannalle. Oliko Heinäjärvi jossain Niskajärven ja Kivijärven tienoilla tai oliko Suomen puolella, sen osaisi varmasti joku kertoa. Seuraava oli Outi, joka meni naimisiin vuonna 1891 — samana vuonna kun Iro syntyi — vuokkiniemeläisen Tepposen Matin (Remsuja?) kanssa. Outin tytöistä Anni ja Vappu ovat asuneet Vihannissa, Helka eli Jelenä Vaasassa. Mikitän ja Onussan lapsista seuraava, Markke, jäi kotitalon pitäjäksi. Vaimo oli Niskajärveltä Pappisen tyttö Lukki. Heidän lapsistaan mummo muisti Makarien, Iron ja Outin. Mummon sisar Moarie oli ensin naimisissa Akonlahden Tetriniemessä Riiko-nimisellä leskimiehellä, jolla oli viisi lasta, ja Riion kuoltua Kompakassa.

Lähimpänä Iron ikää oli Iivana-veli, joka kuoli nuorena. Iivanan kuolema oli Irolle kova isku. Hautajaisissa oli itkijänaisena Domna Huovisen äiti Tatjana, joka itkuissaan kertoi muun muassa siitä, miten hyvä paimen Iivana oli ollut.

Iro meni naimisiin vuonna 1913 Hovatta ja Iro Lesosen pojan Miihkalin kanssa. Hovatta ja Miihkali kävivät usein kylässä Mikitän talossa, olivat ”vanhoja sukulaisia”, kuten mummo mainitsi. Toisaalta mummo sanoi olleensa Miihkalin pik-

Kaksi paljon nähnyttä vialaisvanhusta, Iro Lesonen ja Moarie Karhunen.

kuserkku — tästä johtuen Miihkali joutui antamaan Akonlahden papille pullon viinaa, jotta tämä suostuisi heidät vihkimään. Vihkiminen tapahtui loppiaisen tienoilla, häät oli vietetty jo syksyllä.

Iron appi Hovatta oli karhunkaatajana tunnettu. Hovatan veli Varahvontta taas oli kielimestarina Inhan ja Karjalaisen matkalla vuonna 1894. Kolmas veljessarjaan kuuluva oli Hilippä, joka oli saanut Venejärven kotitalon asuttavakseen. Veljesten isä oli Tero. Anoppi Iro oli Hilatan ja Malanien tytär Niskajärveltä; Hovatta oli tullut taloon kotivävyksi. Anoppi tuli vanhemmiten höppänäksi, oli vähän ”hei hei”, kuten mummo sanoi. Hovatta hoiti lapset, kalasteli ja kävi metsälä, mutta kauppamatkoille hän ei lähtenyt.

Iro ja Miihkali asuivat siis Hovatan talossa Niskajärvellä lukuunottamatta yhtä vuotta, jonka he asuivat Niskajärven toisella puolella, omissa uudisrakennuksessa. ”Riihen otimme vanhalta paikalta ja lehmän, vuoden olimma. Vaseli ja Matti oli, mutta Aleksie ei vielä ollut, kun menimmä takaisin. Hovatta hyppäi siellä, että kun nyt on niin vaarallista..”

Iron ja Miihkalin lapsista vanhin Matti syntyi vuonna 1916. Kun Matti oli noin puolen vuoden vanha, Iro lähti Muurmanskin ratatöihin miehensä siskon Oksien kanssa. Miihkali oli myös siellä. Hovatta lupasi hoitaa pojan. Iro ja Oksenie kulivat hiihtäen ja tulivat perille illalla. Miehet asuivat parakeissa, joissa vuoteina olivat kerrossängyt. Naiset siivosivat ensimmäiseksi parakin. Sitten he olivat tekemässä halkoja. Ratatyöläisten keskuudessa oli liikkeellä tautia, joka vei hampaat suusta. Okseniekin sairastui, ja Iro lähetti hänet jonkun kivijärveläisen matkassa kotiin. Itse hän tuli Miihkalin kanssa vasta keväällä. Matti oli heidän palatessaan pulska poika.

Vasilin (Vasselein) syntyessä 1918 Niskajärvellä oli suoma-

laisia sotaa paossa. Heille Hovatta-appi kertoi lapsen synnytyä: ”Meillä Saksasta herra tuli, emmä ymmärrä kieltä.” Miehet pelästivät, mutta asian ymmärrettyään tulivat joukolla lasta katsomaan ja antoivat rahaa onnea tuottamaan.

Alexi (isäni) syntyi 1921. Hänen ollessaan puolivuotias alkoi pakomatka Suomen puolelle. ”Se oli syksy näin, kun tultiin suomalaiset sotilaat. Sunnuntaiaamu se oli. Sanottiin, jotta onko kommunisteja. Mie sanoin, ettei ainakaan tässä talossa. Sitten sanottiin, että pitää Miihkalin tulla Salmeen, missä ne aina piettiin kokousta..” Miihkali lähti ja oli Kiimaisjärvellä helmikuussa 1922, kun Toivo Antikaisen johtama suomalaisten joukko hyökkäsi sinne.

Miihkalin kohtalosta ei ole koskaan saatu varmaan tietoa. Yhden tiedon mukaan hänet ammuttiin hyökkäyksen yhteydessä, toisen tiedon mukaan hänet vietiin vankina Petroskoihin ja kolmannen mukaan hän oli ollut metsätyömailla ja yritänyt sieltä paeta.

Mutta Iro lähti: ”Vasili oli neljännellä vuodella kun läksimmä. Eikä viihtynyt kun kelkkaan panin. Piti ottaa käsi-varrelle. Naru kaulassa, suksella hiihdin. Niskajärveltä oli viisi kilometriä rajalle..” Perhe siirrettiin sittemmin Kymminlinnan pakolaisleirille. Siellä Iro työskenteli sairaalassa, navetassa, leivintuvassa ja keittäjänä. Viisi vuotta kului pakolaisleirillä. Vanhimmat pojat aloittivat koulunsa siellä. Vaasaan Iro lähti joulukuussa 1927. Vuonna 1937 hän sai Suomen kansalaisuuden.

Mitä vanhemmaksi hän tuli, sitä useammin palautuivat mieleen lapsuuden ja nuoruuden tapahtumat. Kun hän oli 86-vuotias, teimme hänen kanssaan matkan Kuivajärvelle ja Hietajärvelle. Hän oli ensimmäistä kertaa sitten vuoden 1922 lähellä syntymäkotiaan, tutuilla paikoilla. Kuivajärven tsasounassa hän polvistui ikonien eteen, ja me seurasimme hartaina yksinäistä jumalanpalvelusta. Hietajärven rannalla hän kiipesi rantakiville ja kumartui pesemään kasvonsa kotijärven vedellä. Järven toisella puolella, rajan takana, siinsi se niemi, jolla viisikymmentä vuotta aikaisemmin oli ollut hänen kotitalonsa. Nyt niemellä oli vain vanha niitty, jolla hevoset joskus laidunsivat. Niin kertoi rajavartija.

PYYNTÖ

Jos joku osaa kertoa kirjoituksessani mainituista henkilöistä jotain uutta, otan tiedot kiitollisena vastaan. Esimerkiksi Palaka Ahtonen, joka on mummoni serkku, saattaisi osata selvittää Kuupporin Mikitän arvoituksen. Terveisiä vain Palakalle!

Kerään myös tietoja seuraavien kylien asukkaista: Lapukka, Latvajärvi, Venejärvi, Vuokkiniemi, Niskajärvi, Kivijärvi, Vuokinsalmi, Akonlahti. Yritän tarkentaa niitä sukulaisuustietoja, joita kirjallisuudessa on mainittu. Kaikki serkut, pikkuserkut, ukkolat, teätät ja teättingät ovat tärkeitä pikkutietoja, joista — toivottavasti — joskus syntyy kokonaisuus.

Esimerkkinä Vanha muistelee -sarjan kolmas osa (Karjalan Heimo 9—10/1987). Mari Lahti, o.s. Lettijeff, kertoi Levasen Outin olleen hänen äitinsä serkku. Levasen Outi oli myös isoisäni Miihkalin serkku, sillä Outin äiti Nasto Lesonen oli samoja sisaruksia, Hilatta ja Malanie Lesosen lapsi, kuin Miihkalin äiti Iro. Kun Laurin Timon vaimonkin sanotaan olleen Niskajärveltä, niin oliko hänkin joku Hilatan ja Malanien tytöistä, esimerkiksi Anni?

Edelleen: tietääkö joku Akonlahdessa asuneesta Prolan Larista tai hänen jälkeläisistään jotain.

Osoitteeni on: **Raija Lesonen**

**Hämeenlinnankatu 8 A 4
65350 VAASA**